

СИСТЕМА ПРОЕКТУВАННЯ КОМПЛЕКСНО-ЦІЛЬОВИХ ПРОГРАМ З ФІЗИЧНОЇ РЕКРЕАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ 50-65 РОКІВ

У статті розглядається проблема сутності проектно-програмного підходу у фізичній рекреації викладачів 50-65 років. Подана характеристика основних структурних компонентів комплексної цільової програми розвитку рекреаційної активності. Показані можливості проектування конкретних комплексно-цільових програм розвитку рекреаційної діяльності в режимі роботи вищого навчального закладу.

Ключові слова: фізична рекреація, рекреаційна активність, цільова програма, викладачі 50-65 років.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Останнім часом в понятійно-термінологічний апарат педагогічної науки ввійшло поняття "простір", як об'єктивна реальність, що характеризується об'ємом і протяжністю [1]. Ґрунтуючись на існуючих дослідженнях і виходячи з позиції системно-структурного підходу під рекреаційним простором ми розуміємо сукупність онтологічної дійсності та об'єктивної діяльності, направленої на становлення, реалізацію і розвиток фізичної рекреації (ФР) як специфічної культури особи в суспільстві. Згідно даних В. І. Слободчикова [2] у структурному відношенні рекреаційний простір, складається з наступних компонентів: управлінського, процесуального, середовищного та інституційного. Самим найважливішим моментом в розвитку рекреаційного простору є управлінський компонент, який є відповідальним за визначення стратегії його розвитку, яка передбачає управління розробкою і реалізацією загального плану здійснення діяльності по підвищенню рівня рекреаційної активності різних верств населення, виходячи з конкретної соціокультурної ситуації.

Широке розповсюдження в теорії і практиці фізичної культури отримало застосування сучасних філософських положень, загальних і спеціальних наукових підходів.

Найбільш перспективним напрямом розвитку сучасної системи фізичної рекреації (ФР) є розробка і використання різних наукових підходів до рекреаційної активності (РКА), яка відноситься до актуальних проблем сучасної теорії і практики ФР [3].

Пануючим підходом у фізичній рекреації є науковий природничо-біологічний, який рекомендують здійснювати на основі проектно-програмного підходу.

Н.А. Масюкова розглядає проектування як сучасний, культурно-технологічний спосіб нормування і трансляції освітнього простору орієнтованого на майбутнє і направлений на досягнення попередньо спланованих програм [5].

Даної позиції дотримуються вчені, які вважають, що можливий цілеспрямований розвиток рекреаційного простору на практико-орієнтованому типі, а його предметом є система практичної діяльності.

Мета проектування полягає в тому, щоб покласти початок змінам в середовищі створеного людиною, оскільки природне середовище не піддається проектуванню, оскільки є об'єктивною реальністю [4, 5].

Основна відмінність між природнонауковим і проектно-програмним підходами полягає в тому, що перший орієнтований на опис, вивчення, і пояснення об'єкту, а другий – на його перетворення. Тому для проектування комплексної норми діяльності необхідно визначення мети, підходу, принципів, плану, методів і методик, технології. Отже, програма – найконкретніший і повний тип норми, який визначає діяльність. В програмному розпорядженні, створеному на основі проекту, говориться про те, як людина повинна брати участь в діяльності, щоб реалізувати можливості перетворення висхідного матеріалу в кінцевий продукт [3, 4].

Аналіз наукової літератури показав, що програмування у сфері ФР здійснюється на основі розробки низки заходів, а не на базі сучасної методології.

Це визначило мету нашого дослідження – розкрити механізм розробки комплексно-цільової програми підвищення РКА в системно-діяльнісному, проектно-програмному плані заходів [7].

Мета роботи – вивчити сучасні підходи до проектування комплексно-цільових програм з фізичної рекреації викладачів похилого віку.

Методи дослідження. Основним методом дослідження є аналіз та теоретичне узагальнення результатів дослідження, які стосуються проектно-програмного підходу у створенні комплексно-цільових програм з підвищення рекреаційної активності людей різного віку.

Результати дослідження та їх обговорення. Розвиток ФР сьогодні є найактуальнішим напрямом у сфері оздоровчої фізичної культури, тому підвищення рівня РКА вимагає комплексного суспільно-державного підходу. На наше переконання, стратегія розвитку рекреаційної діяльності повинна базуватися на методології проектування, яке направлене на створення і реалізацію комплексно-цільових програм (КЦП)

в цьому виді діяльності. КЦП у сфері ФР повинні містити розв'язання різних здоров'язберігаючих проблем у людей похилого віку [6].

Сьогодні практично всі викладачі з погляду на рівень їх РКА знаходяться практично в однаково складних умовах. Проте шляхом реалізації комплексно-цільових програм з розвитку рекреаційної діяльності у ВНЗ, на нашу думку, можна досягти певних результатів. КЦП у сфері ФР представляє собою директивний адресний документ, який містить аналіз рівня РКА, допоміжні програми з вирішення проблеми його підвищення, теоретико-концептуальні і технологічні дані, комплекс планових завдань, організаційних, методичних, здоров'язберігаючих та інших заходів з їх реалізації.

Для успішного проектування КЦП підвищення рівня РКА викладачів 50-65 років нами була розроблена структурна модель даної програми, що складається з вступу, аналітико-методологічного блоку, теоретичної моделі рекреаційної діяльності, концепції і технології підвищення РКА, її розробки і реалізації.

Структурні компоненти включають аналітико-методологічний блок КЦП, що пов'язано з визначенням актуальності розвитку цього виду практики, постановки мети і завдань даної програми, особливостей її проектування в умовах ВНЗ. Актуальність даної програми пов'язана з запитала спілкування, пізнання, обміну, рекреації, інтеграції, фізичного розвитку і здоров'язберігаючих технологій.

Метою даної програми є створення сучасного високоефективного і конкурентоздатного рекреаційного комплексу заходів, що забезпечує з одного боку, широкі можливості для задоволення потреб викладачів похилого віку у рекреаційних послугах, а з іншою – значний внесок у процес здоров'язбереження і раціонального використання наявних рекреаційних засобів.

Для досягнення мети рекреаційної програми нами визначені наступні завдання:

- забезпечення внеску викладача фізичної культури у формування єдиного рекреаційного простору і розвиток фізичної рекреації;
- формування високого рівня рекреаційної активності на основі розвитку рекреаційних послуг викладачам похилого віку;
- формування центрів і зон ФР, освоєння нових рекреаційних районів, що мають історико-культурний і природний потенціал;
- розробка комплексу заходів по сприянню модернізації матеріальної бази у ВНЗ;
- створення сприятливих умов для розвитку внутрішньої і виїзної ФР;
- вдосконалення системи інформаційного забезпечення сфери фізичної рекреації;
- проведення активної рекламної діяльності;
- вдосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, які покликані підвищувати рівень рекреаційної активності;
- розвиток галузевої рекреаційної науки, здійснення комплексу базових наукових досліджень у сфері ФР.

Для досягнення заявленої мети даної програми необхідно спиратися на теоретичні уявлення про модель рекреаційної діяльності та умови, сприяючі її розвитку у ВНЗ. До основних структурних компонентів рекреаційної діяльності відносяться наступні: мета, завдання, методи, засоби, процедури, вихідний матеріал.

Крім того, в розгляді цього питання мають істотне значення і такі складові як зміст, склад, структура, функції, закономірності функціонування і розвитку рівні, види і типи рекреаційної діяльності. Розкриття сутнісних характеристик цього типу діяльності є обов'язковою умовою для якісної розробки КЦП.

Для того, щоб в розвитку рекреаційної діяльності використати максимум ресурсів, необхідно розглядати її з поліпозиційної точки зору. При проектуванні програми враховувалися наступні аспекти: виробничий, природознавський, історико-культурний, соціальний, національно-культурний, еколого-валеологічний тощо.

До основних рис КЦП слід віднести специфічну структурну побудову. Не дивлячись на деякі нюанси рубрикацій і термінологічних назв, комплексно-цільова програма, як правило, повинна містити концептуальний розділ, який включає:

- проблемно-теоретичний блок, що припускає фіксацію актуальних наукових проблем, їх депроблематизацію і постановку конкретної мети в розвитку ФР у ВНЗ;
- ціннісний блок фіксує загальнолюдські цінності (здоров'я, пізнання, культура гуманізм, інтеграція, спілкування тощо), на яких базується вся рекреаційна діяльність у ВНЗ;
- практичний блок, в якому розглядаються закономірності здійснення освітньої діяльності по розвитку ФР, в якості яких виступають закономірності функціонування проектної діяльності і рефлексія як механізм її розвитку;
- методологічний блок передбачає вибір підходів, на основі яких будується дана програма.

В нашому випадку цей блок представлений комплексним підходом, який включає систему валеологічної діяльності, антропологічний, аксіологічний, діяльнісний і середовищний підходи.

Тут же розглядаються сутнісні характеристики принципів реалізації КЦП. До них відносяться: принцип реалістичності, який визначається співвіднесенням процесуальних уявлень з умовами, в яких буде протікати проєктована діяльність. Вже на етапі планування майбутнього процесу проводиться прикидання дій адекватних очікуванню ситуаціям. Проте реальність здійснення планованого повинна бути забезпечена наявністю необхідних ресурсів. Іншими словами, гарантією реалістичності КЦП є управлінські дії, направлені на фіксацію доцільних ресурсів і моделювання постачання майбутньої просвітньої діяльності; принцип реалізованості визначається двома головними чинниками: по-перше, включенням розробників проекту в його здійснення і, по-друге, узгодженням уявлень про майбутню діяльність її можливих суб'єктів;

принцип керованості полягає в корекції, а значить, направленому характері процесу розвитку діяльній системи, виключенні стихійності і неорганізованості.

Реалізація принципу забезпечується характером рефлексії самого процесу управління що означає усвідомлення та оцінку діяльній системи по шляху розвитку, тобто рефлексію проектування і програмування в цілях додання концептуальної стрункості і завершеності [3, 4, 5].

Наступним етапом побудови програми є розробка технології. Технологією є опис характеристик, засобів і способів їх застосування, необхідних для переходу матеріалу (об'єкту) діяльності від одного проміжного стану до іншого, аж до отримання кінцевого продукту (О. З. Анісімов) [3]. Таким чином, в технології як нормі діяльності втілюється сама можливість перетворення висхідного матеріалу в кінцевий продукт. Методологічне забезпечення технології містить вказівку на місце її створення – алгоритмі нормотворчих управлінських дій: розробка технології можлива тільки за умови наявності конкретних уявлень про кінцеве і ланцюжок проміжних продуктів діяльності, тобто таких норм діяльності, як мета і план [3, 4]. План включає етапи реалізації програми, перелік заходів і умови їх реалізації.

При розгляді змісту і теоретичних характеристик кожного етапу технології розвитку рекреаційної діяльності у ВНЗ необхідно слідувати логіці комплексного підходу, діагностики початкового рівня РКА, що здійснюється для оптимальної реалізації програми.

У цьому зв'язку *перший етап* – діагностико-проблемний – визначає постановку діагностичної задачі в таких аспектах, як зміст і рівень розвитку РКА, наявність потреби в подальшому розвитку рекреаційної діяльності, наявність ресурсів тощо.

Другий етап – організаційно-інформаційний. На цьому етапі розв'язуються задачі по організації роботи для розвитку рекреаційної діяльності підключаються всі зацікавлені викладачі, а ФР представляється як важлива сфера діяльності, яка здатна задовольнити потреби широкого кола громадськості.

Третій етап – теоретико-концептуальний – включає наукове обґрунтування (теоретична модель рекреаційної діяльності і концепція її розвитку) і забезпечення програми розвитку рекреаційної діяльності, проведення різного роду досліджень у визначенні перспективних напрямів розвитку такої діяльності.

Четвертий етап – діяльнісно-практичний – є основним. Він включає практичне розв'язання поставлених завдань. Це і розвиток інфраструктури, і заходи, щодо розвитку основних напрямів рекреаційної діяльності, і багато інших практичних дій по досягненню поставленої мети в КЦП.

Ефективність досягнення мети на цьому етапі забезпечується за рахунок підвищеної РКА викладачів похилого віку. Наступним, не менше важливим, аспектом цього етапу програми є ресурсне забезпечення. До нього відносяться людські, нормативно-правові, матеріально-технічні і фінансові ресурси. Заключним етапом цієї технології є етап рефлексії. Його зміст полягає в своєчасному виявленні труднощів і погрешностей в розробленій програмі і негайному їх усуненні, а також в корекції відхилень в ході реалізації програми. Діяльнісні характеристики кожного етапу розробленої технології представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика діяльності на етапах проектування комплексно-цільової програми з підвищення РКА викладачів похилого віку

Етапи	Мета	Проміжний продукт
Діагностико-проблемний	Виявити рівень і стан рекреаційної діяльності. Визначити наявність затруднень в здійсненні цієї діяльності і ступінь усвідомлення потреби в рекреаційній діяльності.	Початковий рівень рекреаційної діяльності. Усвідомлення наявності затруднень в рекреаційній діяльності і потреби в засвоєнні способів і прийомів їхнього усунення.
Організаційно-інформаційний	Створити цілісне уявлення про можливості рекреаційної діяльності, стимулювати пізнавальну активність і формувати ціннісні орієнтири у сфері ФР.	Теоретична готовність суб'єктів рекреаційної діяльності до створення і реалізації програмних заходів. Ціннісне відношення до рекреаційної діяльності.
Теоретико-концептуальний	Створити наукову основу для подальшого розвитку рекреаційної діяльності, визначити найбільш перспективні ніші в рекреаційній діяльності для максимального використання наявних ресурсів.	Науково обґрунтовані перспективні напрямлення розвитку рекреаційної діяльності.
Діяльнісно-практичний	Освоїти прийоми і способи по розвитку основних напрямів рекреаційної діяльності. Створити матеріально-технічну базу для розвитку ФР.	Програма підвищення рівня рекреаційної активності. Готовність суб'єктів до рекреаційної діяльності.
Рефлексивний	Визначити і зафіксувати основні цінності і нові зразки рекреаційної діяльності. Здійснити контроль і оцінку продуктивності цієї діяльності. Набути особливо значимого досвіду рекреаційної діяльності.	Вдосконалення технології реалізації комплексно-цільової програми у відповідності із поставленою метою.

Реалізація даної методології проектування КЦП дозволила нам спільно із спеціалістами з фізичної культури, спорту і ФР розробити конкретну КЦП розвитку ФР при ігровому моделюванні процесу підвищення РКА у викладачів 50-65 років. Даний організаційно-діяльнісний документ пройшов критерійну експертизу із сторони вчених, методологів, управлінців у сфері фізичної культури і спорту. Специфіка експертування полягала в тому, що КЦП припускає деяку майбутню діяльність; вона є і її прикладення, і її організація, і ця її риса обов'язкова в любому контексті, навіть коли ми розмірковуємо про далеке минуле. І в цьому випадку під програмою повинно бути розуміння того, що це складно організоване управлінське знання щодо деякої планованої майбутньої діяльності.

Експертиза здійснювалася за трьома критеріями: реалістичність, реалізованість і керованість [3-7].

Експерти в своїх експертних висновках вказували на те, що даний організаційно-діяльнісний продукт є якісно розробленим КЦП і може виступати підставою для підвищення РКА викладачів у віці 50-65 років (коефіцієнт конкордації склав $R = 0,76$). Окрім цього, експерти відзначали те, що для її реалізації необхідні критерійні управлінські розв'язання у сфері розвитку регіонального рекреаційного простору.

Висновки. 1. Проектно програмний підхід – це сучасна методологія розвитку практичних систем діяльності у сфері ФР. КЦП – це одна з форм реалізації даного підходу.

2. КЦП з підвищення РКА складається з наступних компонентів: аналітико-методологічний блок, теоретична модель рекреаційної діяльності, концепція і технологія її розробки та реалізації. Розробка конкретних КЦП розвитку ФР повинна здійснюватися на основі її теоретичної моделі поліпредметним колективом фахівців. Ефективною формою її проектування є ігрове моделювання. Кожна розроблена КЦП повинна пройти критерійну експертизу.

3. Реалізація програми з підвищення рівня РКА повинна здійснюватися через рефлексію. Тобто в процесі реалізації поставлених задач необхідно стежити за якістю їхнього розв'язання і своєчасно вносити корективи для підвищення рівня ефективності реалізації даної програми.

4. Методологію проектування КЦП можна успішно використати для розвитку рекреаційної сфери в різних колективах. Вона може бути направлена на створення правового, організаційного та економічного середовища для формування сучасної рекреаційної індустрії в країні, регіоні, місті, закладі. Використання проектно-програмного підходу – це перспективний шлях підвищення ефективності засобів ФР в сучасному соціокультурному просторі нашої країни.

Перспективи подальших розробок полягають у проведенні досліджень по корекції і підвищенню рівня рекреаційної активності викладачів похилого віку в залежності від регіону проживання.

Використані джерела

1. Рыжкин Ю. Е. Социально-психологические проблемы физической рекреации / Ю. Е. Рыжкин. – СПб.: Издательство СПб ГПУ, 2005. – С. 76–84.
2. Слободчиков В.И. Проблема научного обеспечения инновационной деятельности в образовании (Концептуальные основания) : науч. издание / В.И. Слободчиков. – Киров : КОГУП "Кировская областная типография", 2003. – 89 с.
3. Ладыгина Е. Б. 25-летний опыт физкультурно-оздоровительной работы с людьми пожилого возраста / Е.Б. Ладыгина, Г. И. Дубенская, Ю.Н. Лазарев // Адаптивная физическая культура. – 2009. – Т. 2, № 38. – С. 28–30.
4. Приступа Є. Рекреація, як соціально-культурне явище, різновид і результат діяльності / Є. Приступа, А. Жепка, Лара Войцех // Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 1. – С. 112–120.
5. Іващенко Л.Я. Програмування занять оздоровчим фітнесом / Л.Я. Іващенко, А.Д. Благий, Ю.А. Усачев. – К.: Науковий світ, 2008. – 197 с.
6. Физическая культура как составляющая часть здорового образа жизни / З.С. Архангородский, Л.Д. Вострокнутов, В.В. Ерёмченко [и др.] // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2010. – № 1. – С. 173–176.
7. Шишова А.В. Медицинская экспертиза педагогических инновационных программ / А.В. Шишова, Л. А. Жданова // Вестник новых медицинских технологий. – 2009. – Т. 16, № 2. – С. 206–08.

Fedoryuk A., Popel' S.

SYSTEM OF PLANNING THE COMPLEX-AIM PROGRAMS ON PHYSICAL RECREATION OF TEACHERS 50-65 YEARS

A problem of essence of project-program approach is considered in article on physical recreation of teachers 50-65 years. A description of directly structural components is given complex to the aim program development of physical recreation. The possibilities of planning the concretal complex programs of development of recreation activity in the mode of operations of higher educational establishment.

Key words: *physical recreation, recreation activity, the aim program, teachers 50-65 years.*

Стаття надійшла до редакції 28.06.2014 р.